

DEBIUTY

MARTYNA ROSZAK

Programy obowiązkowych ubezpieczeń nieruchomości budynkowych i lokalowych w przykładowych czterech krajach Europy. Możliwość implementacji wybranych rozwiązań w Polsce

Z roku na rok katastrofy naturalne powodują coraz większe straty ekonomiczne na całym świecie. Duży udział w stratach mają nieruchomości budynkowe i lokalowe, których konstrukcja wskutek działania silnych zjawisk atmosferycznych ulega naruszeniu. Niestety brak jest w Polsce kompleksowego programu finansującego skutki katastrof naturalnych. Dyskusja na ten temat pojawia się jedynie po wystąpieniu katastrofy naturalnej i ucicha tak szybko, jak się rozpoczyna. Konieczne jest więc podjęcie tego ważnego, ze względów ekonomicznych i społecznych, tematu oraz zaproponowanie określonych rozwiązań.

W niniejszym opracowaniu podjęta została debata nad możliwością wprowadzenia obowiązkowych ubezpieczeń katastroficznych. Ukazane zostały także niedoskonałości aktualnych rozwiązań w zakresie finansowania skutków katastrof naturalnych w Polsce. W dalszej części artykułu przeanalizowane zostały obowiązujące w czterech europejskich krajach programy obowiązkowych ubezpieczeń katastroficznych. Na tej podstawie autorka spróbowała ukazać, które z rozwiązań warto zastosować w Polsce.

Słowa kluczowe: katastrofa naturalna, nieruchomości, ubezpieczenia obowiązkowe, program ubezpieczeniowy, pomoc rządowa.

Wątpliwości konstytucyjne dotyczące obowiązkowych ubezpieczeń mienia – wprowadzenie

Podjmując temat obowiązkowych ubezpieczeń mienia, należy sprawdzić, czy polskie ustawodawstwo oraz Konstytucja przewidują możliwość ich wprowadzenia. Jak wynika z ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim

Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych¹, każde nowo wprowadzane ubezpieczenie obowiązkowe może być wyłącznie ubezpieczeniem odpowiedzialności cywilnej. Oznacza to, że w ramach obecnie istniejących przepisów, jedynym ubezpieczeniem obowiązkowym mienia jest (i będzie) ubezpieczenie budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego. Konieczne jest zatem przeanalizowanie, jakie są motywy uznania danego ubezpieczenia przez ustawodawcę za obowiązkowe oraz dlaczego jedynym ubezpieczeniem mienia w tej kategorii są budynki wchodzące w skład gospodarstwa rolnego.

Obowiązek ubezpieczenia ogranicza wolność jednostki do rozporządzania własnymi zasobami pieniężnymi. Z tego względu każda ustawa narzucająca zakup ochrony ubezpieczeniowej powinna być głęboko przemyślana i mieć charakter wyjątkowy. W literaturze podkreśla się, że „deklarowanym celem przymusu ubezpieczeniowego jest ochrona wartości uznanych przez wspólnotę państwową za szczególnie istotne” oraz „zapobieżenie krzywdy innym”². Nie budzi więc wątpliwości zasadność wprowadzania jako obowiązkowe ubezpieczeń OC, jednak tylko wtedy, gdy dana działalność stwarza duże ryzyko szkody dla osób trzecich. Chodzi tu więc o szkody o charakterze masowym, których wartość jest wysoka. Ubezpieczenie OC ma chronić interes poszkodowanego, który otrzymuje gwarancje realizacji roszczenia odszkodowawczego.³

Dużo większe kontrowersje budzi dyskusja o ubezpieczeniach mienia w kontekście ustawowego przymusu ich zawarcia. E. Kowalewski podkreśla, że jest „zdecydowanym zwolennikiem ograniczenia ubezpieczeń obowiązkowych wyłącznie do poszczególnych (niezbędnych) przypadków ubezpieczeń OC”, a nakładanie przymusu ubezpieczenia mienia jest sprzeczne z demokratycznymi zasadami państwa.⁴ Wątpliwości budzi więc fakt, czy narzucenie obowiązku ubezpieczenia własnego interesu majątkowego nie narusza założeń Konstytucji RP⁵, w której znajduje się zapis, że „ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób”. Pojawia się pytanie, czy argumenty ekonomiczne⁶ to wystarczające powody, by przymus taki wprowadzić, szczególnie że nie wszystkie jednostki potrzebują ochrony ubezpieczeniowej lub potrzebują jej w węższym zakresie niż określony ustawowo.⁷ Mogłoby się wydawać, że obowiązkowość ubezpieczenia budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego jest wystarczającym dowodem, iż przedmiotem ubezpieczenia narzuconego mogą być wszystkie nieruchomości budynkowe oraz lokalowe. Jednak specyfika działalności rolniczej, odrębne uregulowania prawne i jej olbrzymia rola dla całego społeczeństwa powoduje, że trudno zestawić na równi te dwa rodzaje ubezpieczeń.

1. Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. 2003, Nr 124, poz. 1152 z późn. zm.).
2. M. Orlicki, *Ubezpieczenia obowiązkowe*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011 r., s. 196–198.
3. Ibidem.
4. E. Kowalewski, *Dylematy prawa ubezpieczeń obowiązkowych a kodeks ubezpieczeń*, [w:] *Studia Iuridica Toruniensia*, tom VII, Toruń 2010, s. 13.
5. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997, nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
6. M.in. obniżenie kosztów ubezpieczenia poprzez wprowadzenie powszechności oraz zastosowanie rozwiązań zaproponowanych w dalszej części artykułu.
7. M. Orlicki, *Ubezpieczenia ...*, op. cit., s. 205.

Mimo sprzeciwu części autorytetów w dziedzinie ubezpieczeń, istnieje wiele opinii popierających obowiązek ubezpieczenia budynków, w szczególności od zagrożeń o charakterze katastroficznym. Po pierwsze, nakładanie obowiązku ubezpieczenia tylko na posiadaczy budynków rolnych, mimo specyfiki sektora rolniczego, budzi kontrowersje, a „utrzymywanie tego stanu rzeczy jest wręcz sprzeczne z Konstytucją RP, która w ramach demokratycznego państwa prawa gwarantuje między innymi równość obywateli oraz zakaz ich dyskryminacji”⁸. Po drugie, ochronę „praw innych osób” można zrozumieć jako ochronę interesu majątkowego osób, które w wyniku katastrofy naturalnej nie poniosły bezpośrednich strat, ale ponoszą pośrednie koszty wypłaty zapomóg z budżetu państwa. „Chodzi więc już nie tyle o ochronę majątku obywateli, by ci mieli z czego płacić podatki, ale ochronę wszystkich podatników, by nie musieli oni płacić większych podatków z uwagi na konieczność naprawiania z budżetu szkód poniesionych przez osoby nieubezpieczone”⁹. Wprowadzenie obowiązku ubezpieczenia nawet przez zwolenników takiego środka jest uważane za poważne ograniczenie zasad autonomii jednostki. Jednak „służy ono ochronie interesu publicznego i zarazem jest właściwym, proporcjonalnym i najmniej dolegliwym ze wszystkich możliwych środkiem do osiągnięcia zamierzonego przez ustawodawcę celu”¹⁰.

1. Niedoskonałości finansowania skutków katastrof naturalnych w Polsce

Obecnie państwo ponosi większość finansowego ciężaru wywołanego katastrofą naturalną, nie motywując w żaden sposób do zakupu ubezpieczeń. Dzieje się tak, gdyż większość strat pokrywana jest z bezzwrotnych zapomóg z budżetu państwa.

Podstawowe formy pomocy rządowej stosowane w czasie zajścia zdarzenia, zgodnego z ustawową definicją klęski żywiołowej¹¹, obejmują:

- 1) zasiłki celowe dla gospodarstw domowych w wysokości do 6 tys. zł, przeznaczane np. na zakup żywności i leków¹²,
- 2) zasiłki celowe na remont lub odbudowę budynku mieszkalnego w wysokości do 20 tys. zł¹³,
- 3) kredyty preferencyjne na odbudowę, remont lub zakup nowego obiektu mieszkalnego – jeżeli odtworzenie poprzedniego na skutek działania katastrofy naturalnej jest niemożliwe – zawierające dopłatę do oprocentowania z budżetu państwa¹⁴,
- 4) ułatwienia w remontach i odbudowie, np. zwolnienie z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę czy zgłoszenia remontu.¹⁵

8. M. Dittmajer, *Ubezpieczenie budynków rolniczych*, [w:] *Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Komentarz*, red. Z. Brodecki, M. Glicz, M. Serwach, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa 2010, s. 883.

9. M. Orlicki, *Ubezpieczenia...*, op. cit., s. 244.

10. Ibidem, s. 216.

11. Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz. U. 2002, Nr 62, poz. 558 z późn. zm.).

12. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. 2004 Nr 64 poz. 593, z późn. zm.).

13. Ibidem.

14. Ustawa z dnia 8 lipca 1999 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielonych na usuwanie skutków powodzi (Dz. U. 1999, Nr 62, poz. 690 z późn. zm.).

15. Ustawa z dnia 11 sierpnia 2001 r. o szczególnych zasadach odbudowy, remontów i rozbiórek obiektów budowlanych zniszczonych lub uszkodzonych w wyniku działania żywiołu (Dz. U. 2001, Nr 84, poz. 906).

W przypadku dużych zniszczeń budynków mieszkalnych istnieje możliwość uruchomienia dodatkowych zasiłków celowych¹⁶:

- 1) do 100 tys. zł na remont budynku mieszkalnego,
- 2) do 300 tys. zł na odbudowę budynku mieszkalnego, jeżeli został wydany nakaz rozbiórki budynku.

Po klęsce powodziowej na przełomie maja i czerwca 2010 r. zgodnie z zaleceniem Komisji Europejskiej powstała ustawa o wspieraniu przedsiębiorstw dotkniętych skutkami powodzi z 2010 r.¹⁷, regulująca pomoc państwową dla mikro i małych przedsiębiorstw. Przewiduje ona wypłatę pożyczek w wysokości do 50 tys. zł na pokrycie zniszczeń budynków, maszyn, a także towarów, materiałów i zapasów. W przypadku posiadania przez przedsiębiorcę ubezpieczenia od następstw klęsk żywiołowych, nie musi on zwracać otrzymanej kwoty. Jeśli podmiot nie miał wykupionej ww. polisy, zobligowany jest do zwrócenia 25 proc. kwoty pożyczki w ciągu trzech lat. Mniej przejrzysta zasada rekompensaty strat dotyczy średnich i dużych przedsiębiorstw (powyżej 50 zatrudnionych pracowników). Pomoc przyznaje się w formie dotacji bezpośrednich, pożyczek uprzywilejowanych, dopłat do odsetek od kredytu, konwersji zadłużenia wobec instytucji ubezpieczenia społecznego, akceptacji opóźnień w płatnościach składek obowiązkowego ubezpieczenia społecznego lub umorzenia zobowiązań podatkowych.¹⁸ W tym przypadku nie są przewidziane żadne korzyści z posiadania ubezpieczenia mienia.

Te wytyczne ukazują, że społeczeństwo oraz przedsiębiorstwa mogą liczyć na dużą pomoc w przypadku wystąpienia kataklizmu. Możliwość otrzymania pełnej rekompensaty skutecznie zniechęca ludzi do zakupu ubezpieczenia. Świadomość tak wysokiej zapomogi powoduje, iż społeczeństwo uznaje jakikolwiek wydatek z własnych środków na ten cel jako zbędny. Dodatkowo ludzie przyzwyczajają się do socjalnego podejścia, co implikuje narastającą roszczeniową postawę wobec państwa. Dobitym potwierdzeniem są słowa dziennikarzy prasowych po przejściu trąby powietrznej w Polsce w 2008 r.: „Rząd obiecał ofiarom huraganów stuprocentowe odszkodowanie z budżetowej kasy. Jeśli budżet ma być tak hojny, to po co są towarzystwa ubezpieczeniowe? (...) Obowiązuje bowiem powszechne przekonanie, że za nieszczęścia dotykające obywateli odpowiada państwo. Płacone podatki traktujemy jako składkę ubezpieczeniową. W razie nieszczęścia oczekujemy odszkodowania. Tę logikę podziela większość polityków. W efekcie mało kto się ubezpiecza”¹⁹. Jak zostało podkreślone w tym cytacie, rząd z chęcią wypłaca pokaźne świadczenia. Szczególnie jest to widoczne, gdy katastrofa zyskuje medialny rozgłos, a politycy mogą w ten sposób okazać swoje zaangażowanie i zyskać głosy wyborców.

Faktycznie przekazaną kwotę pomocy rządowej zostanie przeanalizowana na podstawie powodzi, która wystąpiła w Polsce na przełomie maja i czerwca 2010 r. Obejmowała ona dwie fale kulminacyjne, a poziom wody w wielu miejscach był wyższy niż w czasie powodzi w 1997 r.

16. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Informacje dla poszkodowanych przez żywioły: *Zasiłki dla powodzi*, http://www.msw.gov.pl/portal/pl/641/8494/Zasilki_dla_powodzi.html [25.10.2012].

17. Ustawa z dnia 12 sierpnia 2010 r. o wspieraniu przedsiębiorców dotkniętych skutkami powodzi w 2010 r. [Dz. U. 2010, Nr 148, poz. 992].

18. J. Lewandowski, *Program pomocy dotyczący rekompensaty za szkody spowodowane przez powódzie w Polsce w maju i czerwcu 2010 r.*, K[2010] 5939, http://ec.europa.eu/eu_law/state_aids/comp-2010/n235-a-10.pdf [25.10.2012], s. 6.

19. M. Orlicki, *Ubezpieczenia...*, op. cit., s. 250.

Ten kataklizm dotknął ok 37,5 tysiąca osób z 14 województw, a ewakuowano 26 tys. mieszkańców. Zalanych zostało około 554 tys. hektarów w 2157 miejscowościach.²⁰ Według danych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych²¹ straty, jakie wywołała powódź na przełomie maja i czerwca 2010 r., wyniosły prawie 3 mld euro. Łączna kwota finansowego wsparcia państwa wynosi 3 mld 637 mln 34 tys. zł. Powódź zniszczyła ponad 18 tysięcy budynków mieszkalnych, a wypłacona rządowa pomoc przeznaczona jedynie na odbudowę tych obiektów wynosiła 772 mln zł. Natomiast na zasiłki dla powodzian, w wysokości do 6 tys. zł, z budżetu państwa wypłacono 151 mln 600 tys zł. Ponad 115 mln zł wydano na wsparcie przedsiębiorstw dotkniętych powodzią.

Większość wydatków pokrytych zostało z rezerwy celowej budżetu państwa. Oznacza to, że są to pieniądze zgromadzone przez wszystkich podatników. Pojawia się pytanie o sprawiedliwość społeczną. Mieszkańcy terenów najbardziej zagrożonych katastrofą naturalną kupują nieruchomości po cenach niższych od rynkowych ze względu na wyższy poziom ryzyka. Zastanawiające jest, dlaczego podatnicy mają ponosić koszty tego zwiększonego ryzyka, które powinno być rekompensowane niższą ceną budynku czy gruntu. Dodatkowo poszkodowani przez klęskę otrzymują wsparcie finansowe po każdej katastrofie, co oznacza, iż ta sama grupa osób może dostawać pieniądze nawet kilka razy w roku. Nie zawsze jednak w budżecie państwa przewidziane są odpowiednie rezerwy na pokrycie skutków klęski żywiołowej. W takim wypadku państwo zmuszone jest emitować obligacje lub zaciągnąć pożyczkę z międzynarodowych instytucji finansowych lub Banku Światowego. To rozwiązanie łączy się z ponoszeniem w przyszłości kosztów obsługi oraz spłaty długu. Również w tym wypadku wszyscy podatnicy odczuwają finansowy ciężar wystąpienia katastrofy naturalnej. Obowiązkowe ubezpieczenia mogą zapobiec tej nierównej redystrybucji zasobów poprzez uzależnienie składki od poziomu zagrożenia na danym terenie.

2. Programy obowiązkowych ubezpieczeń katastroficznych w wybranych państwach

Na całym świecie państwa korzystają z różnych programów zapewniających pokrycie finansowych skutków katastrof naturalnych. Na potrzeby tego opracowania dokładniejszej analizie poddane zostaną przykłady o charakterze obowiązkowym.

2.1. Kompleksowy program finansowania skutków katastrof naturalnych w Islandii

W związku z dużą liczbą zagrożeń, na mocy ustawy islandzkiego parlamentu z 1975 r. stworzono Islandzkie Ubezpieczenie Katastroficzne (*Iceland Catastrophe Insurance – ICI*). Jest to publiczna spółka, działająca jako ubezpieczyciel, odpowiedzialna za zarządzanie programem ubezpieczeń katastroficznych. Zarząd ICI składa się z pięciu członków, trzech z nich jest wybranych przez parlament, jeden jest nominowany przez ubezpieczycieli, a prezes wybierany jest przez ministra ds. ubezpieczeń.²²

20. J. Lewandowski, *Program...*, op. cit., s. 2.

21. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Informacje dla poszkodowanych przez żywioły: Już ponad 3 mld zł dla poszkodowanych przez powódź, http://www.mswia.gov.pl/portal/pl/641/9169/Juz_ponad_3_mld_zl_dla_poszkodowanych_przez_powodz.html [25.10.2012].

22. Lög um Viðlagatryggingu Íslands 1992 nr 55 2. júní.

Niemal wszystkie budynki oraz ich wyposażenie objęte są obowiązkiem ubezpieczenia od ognia. Przymus dotyczy nieruchomości mieszkalnych, komercyjnych oraz państwowych (bez wyposażenia). Kluczowe elementy infrastruktury, tj. systemy wodociągowe oraz kanalizacyjne, systemy ogrzewania geotermalnego, instalacje elektryczne, mosty o długości co najmniej 50 m, systemy telekomunikacyjne nie są ubezpieczane od ognia, ale podlegają przymusowi ubezpieczenia bezpośrednio przez ICI.²³

Program ICI zapewnia obowiązkowe rozszerzenie zakresu ubezpieczenia polisy ogniowej nieruchomości o zagrożenia naturalne. Ochrona ubezpieczeniowa ICI dotyczy bezpośrednich szkód spowodowanych przez erupcję wulkanu, trzęsienie ziemi, osunięcie ziemi, lawinę śnieżną oraz powodź.²⁴ Wyłączenie przedmiotowe ICI obejmuje zakłady wytopu aluminium oraz hydroelektrownie.²⁵

Suma ubezpieczenia ICI jest równa sumie ubezpieczenia budynku od ognia. Wycena wartości budynku sporządzana jest na podstawie modeli opracowanych przez Islandzki Rejestr Nieruchomości. Czynniki branżowe pod uwagę są amortyzacja materiałów budowlanych oraz koszty odbudowy.²⁶ Infrastruktura ubezpieczana jest w wartości odtworzeniowej nowej.

Składka za ubezpieczenie katastroficzne wynosi 0,25 promila sumy ubezpieczenia dla nieruchomości oraz 0,2 promila dla wspomnianej wyżej infrastruktury i jest pobierana jako osobna składka przez zakład ubezpieczeń. W zamian za tę usługę ubezpieczyciele otrzymują wynagrodzenie od ICI. Zabezpieczenie opłaty składek odbywa się poprzez obowiązkowy zastaw ubezpieczonego mienia.²⁷

Granica odpowiedzialności ICI za każde zdarzenie to 10 proc. zagregowanej sumy ubezpieczenia. Jeżeli roszczenia ubezpieczających przekroczą ten poziom, odszkodowania zostaną proporcjonalnie obniżone. Odpowiedzialność ICI jest także ograniczona poprzez wprowadzenie udziału własnego w wysokości 5 proc. szkody, ale nie mniej niż 20 000 koron islandzkich dla wyposażenia, 85 000 dla budynków oraz 850 000²⁸ dla infrastruktury.²⁹ Jeżeli wartość ubezpieczonego mienia przekracza sumę ubezpieczenia, stosuje się zasadę proporcji.

Od 1975 r. ICI ma ochronę reasekuracyjną nadwyżki szkody. W 2012 r. priorytet wynosił 10 miliardów koron islandzkich oraz obowiązywały dwie warstwy pokrycia reasekuracyjnego. Pierwsza z nich obejmuje przedział od 10 do 20 miliardów koron islandzkich³⁰ i według szacunków jest wystarczająca dla katastrofy o okresie powtarzalności od 70 do 170 lat. Druga warstwa, przewidziana dla kataklizmu występującego raz na 170 do 400 lat, jest ustalona w granicach od 20 do 30 miliardów koron islandzkich³¹. Prawo pozwala na reasekurację w kraju oraz za granicą.³²

Jeżeli wysokość kapitałów własnych ICI oraz pokrycie reasekuracyjne nie wystarczą na wypłatę wszystkich odszkodowań, zarząd ICI może, za zgodą ministra, zaciągnąć kredyt na spłatę zobowiązań.

23. Iceland Catastrophe Insurance, *Renewal Information 2012*, Reykjavik, Iceland 2011, s. 11.

24. Lög um Viðlagatryggingu..., op. cit.

25. Iceland Catastrophe Insurance, *Renewal...*, op. cit., s. 1.

26. Þjóðskrár Íslands, *Property Valuation*, <http://www.skra.is/English/Valuation> [26.10.2012].

27. Lög um Viðlagatryggingu..., op. cit.

28. Odpowiednio: 504 zł, 2144 zł, 21 440 zł według średniego kursu NBP z dnia 26.10.2012 r.

29. Lög um Viðlagatryggingu..., op. cit.

30. Od 252 mln zł do 504 mln zł według średniego kursu NBP z dnia 26.10.2012 r.

31. Od 504 mln zł do 756 mln zł według średniego kursu NBP z dnia 26.10.2012 r.

32. Lög um Viðlagatryggingu..., op. cit.

Takie finansowanie gwarantowane jest przez rząd Islandii.³³ Władze odpowiedzialne są także za wybór czterech z pięciu członków zarządu oraz tworzenie aktów prawnych dotyczących programu ICI.

2.2. Rządowy program finansowania skutków katastrof naturalnych we Francji

We Francji ważnym podziałem jest rozgraniczenie na zagrożenia „ubezpieczalne” oraz „nieubezpieczalne”. Brak pokrycia „nieubezpieczalnych” zdarzeń tłumaczony był niedokładnymi statystykami, możliwością kumulacji ryzyka oraz antyselekcją ryzyka.³⁴ Narodowy System Kompensacji Katastrof Naturalnych znany jako Program Katastrof Naturalnych (z fr. *Régime Catastrophes Naturelles* – CatNat), obejmujący ochroną ubezpieczeniową wspomniane zagrożenia, powstał na mocy ustawy z 13 lipca 1982 r. Program zapewnia zakres ubezpieczenia od wszystkich ryzyk. Jedyne ograniczeniami są zapisy, że zdarzenie to nie jest obejmowane ochroną ubezpieczeniową w typowych ubezpieczeniach oraz szkoda musi być bezpośrednia.³⁵

Ustawa zapewnia wypłatę odszkodowania po spełnieniu dwóch podstawowych warunków, którymi są: ogłoszenie przez rząd katastrofy naturalnej w międzyresortowym dekrete oraz posiadanie polisy ubezpieczenia mienia – polisy bazowej.³⁶ Z ostatniego punktu wynika, iż zakup ubezpieczenia jest dobrowolny. Obowiązkiem objęte jest natomiast rozszerzenie wszystkich polis majątkowych (ogniowych, kradzieżowych i innych) o ryzyka katastroficzne. Jest to prawny obowiązek zarówno ubezpieczającego, jak i ubezpieczyciela, który nie może odmówić zawarcia umowy ubezpieczenia.

Przedmiotem ubezpieczenia polisy bazowej mogą być budynki oraz majątek ruchomy, w tym m.in. nieruchomości mieszkalne i budynki wchodzące w skład gospodarstwa rolnego oraz ich wyposażenie, a także instalacje przemysłowe z zawartością i pojazdy.³⁷

W zamian za rozszerzoną ochroną ubezpieczeniową, obejmującą ryzyka katastroficzne, ubezpieczający zobowiązany jest zapłacić dodatkową składkę. Jest ona ustalana przez państwo na jednakowym poziomie niezależnie od stopnia wystawienia na ryzyko. Dodatkowa składka jest natomiast zróżnicowana ze względu na rodzaj polisy bazowej. Dla wszelkiego mienia poza pojazdami mechanicznymi oraz dla utraty zysku cena wynosi 12 proc. składki wynikającej z polisy bazowej³⁸ (dla pojazdów mechanicznych 6 proc. lub 0,5 proc.³⁹).

Kwota odszkodowania ograniczona jest do wysokości sumy ubezpieczenia w polisie bazowej, a w przypadku niedoubezpieczenia stosuje się zasadę proporcji. Ubezpieczający partycypuje

33. Ibidem.

34. Caisse Centrale de Réassurance, *Natural Disasters in France*, Paris 2010, www.wfcnatprogrammes.com/c/document_library/get_file?folderId=14386&name=DLFE-2305.pdf [26.10.2012], s. 4.

35. Loi n° 82–600 du 13 juillet 1982 relative à l'indemnisation des victimes de catastrophes naturelles, modifiée loi n°95–101 2 février 1995.

36. Ch. Levi, *Ubezpieczenie klęsk żywiołowych. Francuskie rozwiązanie systemowe CatNat*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, numer specjalny 1/2012: Powódź-Infrastruktura-Finansowanie, Warszawa 2012, s. 87.

37. Caisse Centrale de Réassurance, *Natural...*, op. cit., s. 5.

38. Caisse Centrale de Réassurance, *Compensation scheme for natural disasters*, Paris 2011, <http://www.ccr.fr/blobs/com.cardiweb.cardiboxv6.cm.business.Article/2094981368466376959/documentJoint/1/plaquette%20regime%20cat-nat%202011%20va.pdf> [26.10.2012], s. 6.

39. Opłata dodatkowa dla pojazdów mechanicznych wynosi 6 proc. składki ubezpieczenia od ognia i kradzieży danego pojazdu, natomiast dla pozostałych rodzajów ubezpieczeń bazowych stawka wynosi 0,5 proc.

w szkodzie poprzez ustanowioną przez rząd wysoką franszyzę redukcijną (od 280 euro do 3050 euro, w zależności od rodzaju mienia i zdarzenia losowego).⁴⁰

Zakłady ubezpieczeń sprzedające ubezpieczenia w ramach programu CatNat, mają dowolność wyboru reasekuratora. Głównym reasekuratorem na rynku francuskim jest Centralna Kasa Reasekuracyjna (CCR). Jest to państwowa spółka posiadająca rządową, nieograniczoną co do wysokości, gwarancję pokrycia m.in. dla zagrożeń naturalnych.⁴¹ Z tego względu CCR ma dużą przewagę nad innymi reasekuratorami i bierze aktywny udział w programie CatNat. Reasekuracja CCR może przybierać dwie formy, reasekuracji proporcjonalnej oraz nieproporcjonalnej.⁴²

Rząd ma znaczącą rolę w programie CatNat. Po pierwsze, ogłasza stan katastrofy naturalnej, czynnik niezbędny, by skorzystać z ubezpieczenia w ramach CatNat. Po drugie, ustala składki dodatkowe oraz wysokość udziału własnego ubezpieczającego. Francuski rząd zapewnia również nieograniczoną gwarancję pokrycia przez państwowego reasekuratora CCR. Dzięki temu zapewniona jest finansowa równowaga, a ubezpieczyciele mają pewność, że ich reasekurator nie zbankrutuje.

Aby w pełni zrozumieć francuski program kompensowania strat związanych z wystąpieniem katastrofy naturalnej, należy przyjrzeć się także „ubezpieczalnym” zagrożeniom, które nie są objęte CatNat. Zakres ubezpieczenia w tym przypadku obejmuje negatywne skutki działania wiatru. Praktyką ubezpieczycieli jest poszerzanie zakresu do działania gradu oraz śniegu. Jest to ubezpieczenie w pewnym sensie obowiązkowe, ponieważ ubezpieczyciel musi je zawsze zaoferować klientowi, ale ubezpieczający może odmówić, udzielając stosownej deklaracji na piśmie.⁴³

2.3. Innowacyjny program finansowania skutków katastrof naturalnych w Turcji

W ramach projektu odbudowy po trzęsieniu ziemi w 1999 r. w regionie Marmara, Bank Światowy wspierał Turcję w tworzeniu programu ubezpieczeń od skutków trzęsienia ziemi. Na mocy ustawy o obowiązkowym ubezpieczeniu od skutków trzęsienia ziemi⁴⁴, 27 grudnia 1999 r. powstał Turcecki Obowiązkowy Pool Ubezpieczeniowy [z tur. *Doğal Afet Sigortalari Kurumu – DASK*]⁴⁵. Rola Banku Światowego nie ograniczała się tylko do udzielania pomocy finansowej, dotyczyła także wsparcia technicznego (np. przy tworzeniu systemu informatycznego). Był to pierwszy projekt Banku Światowego wprowadzający na tak szeroką skalę zarządzanie ryzykiem katastroficznym. Innowacyjność oraz rozgłos programu sprawiły, iż wiele krajów podjęło próby tworzenia własnych programów ubezpieczeń katastroficznych.⁴⁶

DASK jest jednostką państwową, zarządzaną przez siedmiu członków będących przedstawicielami rządu, sektora prywatnego oraz środowiska naukowego. Aby zredukować koszty oraz stworzyć bardziej wydajną strukturę, władze zdecydowały się zlecać podmiotom zewnętrznym

40. Caisse Centrale de Réassurance, *Natural...*, op. cit., s. 6–7.

41. CCR, *Company: Activities*, <http://www.ccr.fr/index.do?fid=1557851382829023419> [26.10.2012].

42. Caisse Centrale de Réassurance, *Natural...*, op. cit., s. 18.

43. N. Marcellis-Warin, E. Michel-Kerjan, *The public-private sector risk-sharing in the French insurance “Cat. Nat. System”*, CIRANO, Montréal 2001, s. 6.

44. 8 Eylül 2000 tarih ve 24164 sayılı Resmi Gazete, zorunlu deprem sigortası genel şartları.

45. Consorcio de Compensación de Seguros, *Natural Catastrophes Insurance Cover. A diversity of systems*, Madrid 2008, s. 163–164.

46. E. Gurenko, R. Lester, O. Mahul, S.O. Gonulal, *Earthquake insurance in Turkey: History of the Turkish Catastrophe Insurance Pool*, The World Bank, Washington D.C. 2006, s. 14.

wszelkie zadania operacyjne, tj. do prywatnych ubezpieczycieli.⁴⁷ W związku z tym co pięć lat wybierana jest firma (ubezpieczyciel lub reasekurator) zarządzająca pool'em (obecnie Eureka Insurance Company).⁴⁸

Zakres obowiązkowego ubezpieczenia obejmuje pokrycie szkód powstałych w nieruchomościach mieszkalnych wskutek trzęsienia ziemi oraz pożaru, wybuchu, osunięcia ziemi i tsunami, jeżeli przyczyną ich wystąpienia było trzęsienie ziemi.

Wystąpienie tych zdarzeń skutkuje wypłatą odszkodowania tylko dla określonych nieruchomości. Przedmiotem ubezpieczenia są nieruchomości mieszkalne, z wyłączeniem budynków:⁴⁹

- należących do podmiotów publicznych i instytucji,
- wybudowanych na terenach wiejskich,
- w całości przeznaczonych do celów zarobkowych i przemysłowych,
- w trakcie budowy,
- postawionych bez pozwolenia na budowę po 27 grudnia 1999 r.

Przedmiotem ubezpieczenia są jedynie budynki, natomiast ruchomości domowe, utrata zysku czy szkody na osobie mogą być ubezpieczane dodatkowo. Budynki mieszkalne na terenach wiejskich nie są objęte obowiązkowym ubezpieczeniem, ponieważ nie ma tam odpowiedniego systemu kontroli budynków oraz uważa się, iż dochody mieszkańców tych terenów są zbyt niskie. Właściciele zarobkowych lub publicznych budynków oraz mieszkańcy terenów pozamiejskich mogą kupić dobrowolne ubezpieczenie.⁵⁰ Oznacza to, iż jest to ubezpieczenie obowiązkowe wszystkich nieruchomości mieszkalnych znajdujących się w granicach miast.

Składki programu DASK ustalane są przez państwo, a ich wysokość zależy od konstrukcji oraz powierzchni i lokalizacji budynków w strefach zagrożenia trzęsieniem ziemi. Przynależność do danej strefy zagrożenia jest ustalana na podstawie mapy stref sejsmicznych w Turcji, która jest przygotowywana przez Ministerstwo Robót Publicznych i Zasiedlenia.

Jak wspomniano wyżej, na wysokość składek wpływa także powierzchnia mieszkania czy też domu. Od 1 stycznia 2012 r. obowiązują nowe, znacznie wyższe koszty odtworzenia jednego metra kwadratowego danego typu konstrukcji. Wzrosła też maksymalna suma ubezpieczenia (jednakowa dla wszystkich typów konstrukcji) i wynosi aktualnie 150 000 lir tureckich⁵¹. Jeżeli wartość budynku mieszkalnego przekracza wysokość maksymalnej sumy ubezpieczenia, wtedy można kupić dodatkową ochronę w ramach ubezpieczeń dobrowolnych. Sumę ubezpieczenia uzyskuje się poprzez przemnożenie powierzchni budynku mieszkalnego przez cenę odtworzenia metra kwadratowego.⁵²

Natomiast składka ustalana jest poprzez przemnożenie sumy ubezpieczenia przez jedną z piętnastu taryf i dodanie do tego stałej kwoty składki (dla mieszkańców Stambułu 15 lir tureckich, natomiast dla innych miast 10 lir tureckich).⁵³

47. Ibidem, s. 46–50.

48. TCIP, About TCIP: Pool Management Company, <http://www.tcip.gov.tr/130.html> [21.10.2012].

49. 8 Eylül 2000 tarih ve 24164 sayılı Resmi Gazete, zorunlu deprem sigortası genel şartları.

50. TCIP, Compulsory Earthquake Insurance, Scope: *Un-Insurable Property*, www.tcip.gov.tr/212.html [22.10.2012].

51. 268 080 zł wg średniego kursu NBP z dnia 26.10.2012 r.

52. TCIP, Compulsory Earthquake Insurance: *Tariff Rates nad Premiums*, <http://www.tcip.gov.tr/231.html> [22.10.2012].

53. Ibidem.

Minimalna składka wynosi 25 lir tureckich. Odszkodowanie ograniczone jest do wysokości sumy ubezpieczenia i pomniejszane o franszyzę redukcyjną w wysokości 2 proc. sumy ubezpieczenia.⁵⁴

Wysokie ryzyko związane z wystąpieniem trzęsienia ziemi wymaga reasekuracji. By móc udźwignąć rosnącą liczbę sprzedanych ubezpieczeń, umowa reasekuracyjna DASK pozwoliła na dodawanie nowych warstw pokrycia reasekuracyjnego w trakcie roku. Pierwotny projekt programu DASK zakładał, iż rząd nie będzie angażował się finansowo w program. Jednak po debacie publicznej rząd wycofał się z wcześniejszych założeń i zapewnił swój udział w stratach powyżej limitu pokrycia reasekuracyjnego. W ciągu pierwszych dwóch lat działania DASK zdolność do pokrycia zobowiązań zapewniana była w ponad 80 proc. przez międzynarodowych reasekuratorów, jednak z czasem wysokość środków własnych programu znacząco rosta (o ok. 60 milionów dolarów rocznie w latach bezszkodowych). Finansowe skutki realizacji ryzyka są także transferowane na rynki kapitałowe.⁵⁵ W 2009 r. program DASK miał dziesięciowarstwową reasekurację do wysokości 1,5 mld euro.⁵⁶ Przy tak dużej pojemności programu DASK konieczność kompensacji strat przez rząd wydaje się mało prawdopodobna.⁵⁷

Rola władz ograniczona jest głównie do tworzenia ram prawnych i ustalania ogólnych warunków ubezpieczenia.

2.4. Program finansowania skutków katastrof naturalnych z systemem odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń za pierwsze ryzyko w Rumunii

Ze względu na częstość i intensywność katastrof oraz niski poziom świadomości ubezpieczeniowej w Rumunii, w 2008 r. powstał Rumuński Program Ubezpieczania Katastrof (z rum. *Programul Roman de Asigura la Catastrofe* – PRAC). Tak jak w przypadku tureckiego DASK, wsparcie finansowe oraz pomoc techniczną udzielił Bank Światowy. Na realizację projektu Rumunia otrzymała pożyczkę w wysokości przekraczającej 150 mln dolarów.⁵⁸ W ramach PRAC utworzony został Ubezpieczeniowy Pool Katastrof Naturalnych (z rum. *Pool-ul de Asigura Impotriva Dezastrelor Naturale* – PAID). Jednostką zarządzającą pooliem jest spółka akcyjna, w której akcjonariuszami są zakłady ubezpieczeń.⁵⁹ Ubezpieczyciele mogą zostać akcjonariuszami za zgodą Komisji Nadzoru Ubezpieczeń. Komisja może wprowadzać zmiany w wysokości składek oraz sumy ubezpieczenia, a także wyraża zgodę na udział danego ubezpieczyciela w programie ubezpieczeń obowiązkowych.⁶⁰ Komisja

54. 8 Eylül 2000 tarih ve 24164 sayılı Resmi Gazete, zorunlu deprem sigortası genel şartları.

55. W czerwcu 2009 r. TCIP podpisał trzyletni kontrakt z Munich Re, na podstawie którego reasekurator emituje [za pośrednictwem IANUS Capital Ltd.] obligacje katastroficzne obejmujące ryzyko trzęsienia ziemi w Turcji oraz wichury w Europie. Wartość obligacji wynosi 50 mln euro [ATREMIS 2011].

56. DASK, *Turkish Catastrophe Insurance Pool Compulsory Earthquake Insurance. Annual report*, Istanbul 2006, <http://www.tcip.gov.tr/data/dask2009en.pdf> [22.10.2012], s. 8.

57. E. Gurenko, R. Lester, O. Mahul, S.O. Gonulal, *Earthquake ...*, op. cit., s. 38–40.

58. R. Pajewska-Kwaśny, A. Jabłońska, *System obowiązkowych ubezpieczeń w Rumunii*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, numer specjalny 1/2012: Powódź–Infrastruktura–Finansowanie, Warszawa 2012, s. 86.

59. Obecnie: ABC Asigurari, ASTRA Asigurari, ARDAF, CARPATICA Asig, CERTASIG, CITY Insurance, CREDIT EUROPE Asigurari, EUROINS Romania, GENERALI, GRAWE Romania, GROUPAMA Romania, PLATINUM Asigurari, UNIQA Asigurari [Ionete 2010].

60. Legea 260/2008, republicat 2011, privind asigurarea obligatorie a locuintelor impotriva cutremurelor, alunecarilor de teren sau inundatiilor.

Nadzoru Ubezpieczeń zdecydowała, że od 14 lipca 2011 r. PAID będzie bezpośrednio zaangażowany w sprzedaż obowiązkowych ubezpieczeń, aby zwiększyć liczbę ubezpieczonych domów.⁶¹ Do tej pory uprawnionymi do sprzedaży byli tylko akcjonariusze PAID.

Program zapewnia pokrycie bezpośrednich oraz pośrednich szkód (np. pożar, eksplozja) powstałych na skutek trzęsienia ziemi, powodzi i osunięcia ziemi. Zgodnie z założeniami programu, obowiązkiem ubezpieczenia objęte są wszelkie nieruchomości mieszkalne będące własnością publiczną, osób prywatnych oraz firm. Wyłączenia przedmiotowe obejmują przybudówki, które nie są połączone z objętym ubezpieczeniem budynkiem mieszkalnym, oraz ruchomości domowe.⁶²

Suma ubezpieczenia, a co za tym idzie składka, uzależnione są od jednego czynnika, konstrukcji budynku. Wyróżnia się dwie klasy budynków:⁶³

- typ A – konstrukcja wzmocniona betonem lub mająca zewnętrzne ściany wykonane z wypalanej cegły lub innego materiału uzyskanego z obróbki cieplnej,
- typ B – budynki z zewnętrznymi ścianami wykonanymi z drewna, kamieni lub innych naturalnych materiałów niepoddawanych obróbkom cieplnym.

Tabela 1. Wysokość sumy ubezpieczenia oraz składki w zależności od rodzaju konstrukcji budynku

Rodzaj konstrukcji	Suma ubezpieczenia	Składka
Typ A	20 000 euro	20 euro
Typ B	10 000 euro	10 euro

Źródło: opracowanie własne na podstawie R. Pajewska-Kwaśny, A. Jabłońska, *System obowiązkowych ubezpieczeń w Rumunii*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, numer specjalny 1/2012: Powódź-Infrastruktura-Finansowanie, Warszawa 2012, s. 88.

Suma ubezpieczenia oraz składka mogą być zmieniane w zależności od cen na rynku nieruchomości, rozwoju budownictwa mieszkaniowego, stopy inflacji oraz częstości występowania ubezpieczonych zagrożeń.⁶⁴ Mimo to od czasu wprowadzenia ustawy o obowiązkowym ubezpieczeniu, cena ochrony ubezpieczeniowej oraz maksymalna wysokość odpowiedzialności ubezpieczyciela pozostaje bez zmian.

Jeżeli ubezpieczający chce ubezpieczyć nieruchomość mieszkalną na sumę wyższą niż przewidziana w ustawie lub chce poszerzyć zakres ochrony, może zawrzeć dodatkową umowę ubezpieczenia dobrowolnego.⁶⁵ Odszkodowanie wypłacane jest wtedy najpierw z części obowiązkowej, a gdy suma ubezpieczenia jest niewystarczająca, kompensacja następuje z części dobrowolnej. Właściciele nieruchomości są zwolnieni z obowiązku zakupu obowiązkowego ubezpieczenia, gdy mają ubezpieczenie, którego zakres obejmuje trzy wspomniane wyżej zagrożenia.⁶⁶

61. Finzo6m, Stiri Financiare: PAID se va implica direct in vanzarea asigurarilor obligatorii de locuinte, <http://www.finzoom.ro/Info/art/FinancialNews/PAID-Se-Va-Implica-D~7c12df56016945cca9907e2ab337f157/> [26.10.2012].

62. Consorcio de Compensación de Seguros, *Natural...*, op. cit. s. 134–135.

63. R. Pajewska-Kwaśny, A. Jabłońska, *System...*, op. cit., s. 88.

64. A.V. Badescu, A.E. Simion, *The impact of home insurance for the portfolio of insurance companies*, *Analele Ştiinţifice ale Universităţii „Alexandru Ioan Cuza” din Iaşi Tomul LV Ştiinţe Economice* 2008, s. 133.

65. *Ibidem*, s. 132–133.

66. Legea 260/2008, op. cit.

Odszkodowanie wypłacane jest do wysokości sumy ubezpieczenia, ale bez zasady proporcji [system odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń za pierwsze ryzyko]. Każde odszkodowanie pomniejsza sumę ubezpieczenia. Jeżeli właściciel domu chce podwyższyć sumę ubezpieczenia do pierwotnej wysokości, musi zapłacić dodatkową składkę.⁶⁷ Jeżeli natomiast wypłacone odszkodowanie za jedno lub kilka zdarzeń przekracza maksymalny poziom odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń, właściciel domu musi zawrzeć kolejną umowę obowiązkowego ubezpieczenia, jednak dopiero po dokonaniu naprawy zgodnej z ogólnymi wymaganiami.⁶⁸

Reasekuracja programu jest w pełni oparta na modelu rynkowym. Jest to możliwe dzięki współpracy PAID z konsorcjum brokerów, w którego skład wchodzi AON Benefied, GUY Carpenter, STELLAR Re oraz Willis Re, biorąc aktywny udział w kształtowaniu standardów reasekuracji. Na lata 2011/2012 został podpisany kontrakt na reasekurację nadwyżki szkody o pojemności 300 milionów euro. W razie wystąpienia szkód przekraczających limit pokrycia, Ministerstwo Finansów może udzielić stosownej pożyczki, która musi zostać spłacona z środków poolu. PAID zatrzymuje na udziale własnym 250 tys. euro na jedno zdarzenie. Główną zaletą tego rozwiązania jest fakt, że jeżeli zniszczenia przekroczą poziom 250 tys. euro, roszczenia będą zaspokojone po otrzymaniu odpowiedniej kwoty od reasekuratorów. W ten sposób PAID nie będzie musiał płacić odszkodowań z własnych środków. Aby zapewnić dywersyfikację oraz wypłacalność reasekuratorów, zdecydowano, że muszą oni spełniać wymagania firm ratingowych Standard&Poor's i AM Best na poziomie A. Liderem programu reasekuracji na lata 2011/2012 jest SIRIUS Re, międzynarodowa firma znana z reasekuracji zagrożeń naturalnych.⁶⁹

Władze centralne odgrywały główną rolę przy tworzeniu i implementacji programu, z czasem ich udział w kształtowaniu programu maleje. W ciągu pierwszych pięciu lat istnienia programu rząd może wspierać finansowo opłacanie składek reasekuracyjnych. Jak zostało wspomniane wyżej, Ministerstwo Finansów może udzielić pożyczki na kompensację strat przekraczających limit pokrycia reasekuracyjnego. Z budżetu państwa mogą być także współfinansowane składki ubezpieczeniowe osób pobierających zasiłki. Warty podkreślenia jest fakt, iż po wprowadzeniu obowiązkowego ubezpieczenia budynków mieszkalnych rząd nie musi wypłacać żadnej pomocy finansowej ani osobom ubezpieczonym, ani tym, którzy nie podpisali umowy ubezpieczenia.⁷⁰

3. Możliwe rozwiązania w zakresie obowiązkowych ubezpieczeń katastroficznych na podstawie doświadczeń innych państw

Jak zostało ukazane w poprzednim rozdziale, na świecie dostępne są różnorodne programy ubezpieczeń nieruchomości budynkowych oraz lokalowych. Coraz popularniejsze w ostatnich latach okazują się rozwiązania o charakterze obowiązkowym. Na podstawie zaprezentowanych powyżej przykładów pokazany zostanie zarys podstawowych rozwiązań, które mogłyby teoretycznie za-

67. A.V. Badescu, A.E. Simion, *The impact...*, op. cit., s. 133.

68. Legea 260/2008, op. cit.

69. A. Ionete, 2010, Insurance Market: PAID renewed the reinsurance contract, buying protection for EUR 300 million, <http://insurance.1asig.ro/PAID-renewed-the-reinsurance-contract-buying-protection-for-EUR-300-million-article-2,3,100-31023.htm> [25.10.2012].

70. Legea 260/2008, op. cit.

pewnić tanią ochronę ubezpieczeniową od zdarzeń katastroficznych, dostosowanych do potrzeb polskiego rynku. Jednak, aby proponowany program przyniósł oczekiwane rezultaty, państwo nie może wypłacać doraźnej pomocy poszkodowanym. Jediną formą wsparcia może być pomoc humanitarna. Mimo obowiązku ubezpieczenia warto, aby program charakteryzował się dużą swobodą oraz indywidualizacją ukształtowania treści umowy ubezpieczenia.

3.1. Typ obowiązkowości

Na podstawie poprzedniego rozdziału można dostrzec, iż na świecie występują dwa rodzaje obowiązku ubezpieczenia. Wyróżnia się:

- 1) obowiązek *sensu stricte*,
- 2) obowiązkowe rozszerzenie dobrowolnej polisy bazowej.

Obowiązek *sensu stricte* cechuje się ogólnym nakazem zakupu ubezpieczenia od zdarzeń o charakterze katastroficznym. W zależności od przyjętej w danym kraju koncepcji, nakaz ubezpieczenia dotyczy jednego lub kilku zagrożeń. Rozwiązanie to występuje w Turcji i Rumunii.

We Francji oraz Islandii zastosowano automatyczne rozszerzenie zakresu dobrowolnego ubezpieczenia mienia (ubezpieczenia bazowego) o zagrożenia katastroficzne. Ubezpieczeniem bazowym może być ubezpieczenie od ognia, a także inne rodzaje ubezpieczeń, np. od kradzieży.

Najlepiej dostosowanym do potrzeb naszego rynku wydaje się program oparty na obowiązku *sensu stricte*. Najważniejszym argumentem jest fakt, iż pozostawienie społeczeństwu wyboru co do zakupu ubezpieczenia bazowego nie zmieni obecnej sytuacji na rynku ubezpieczeń, a może ją nawet pogorszyć. Ze względu na niską świadomość ubezpieczeniową⁷¹ Polaków można zakładać, iż jeżeli społeczeństwo zauważy wzrost cen, spowodowany obligatoryjnym rozszerzeniem zakresu ubezpieczenia, będzie jeszcze bardziej zniechęcone do zakupu ochrony ubezpieczeniowej.

3.2. Przedmiot ubezpieczenia

Z racji trwałego powiązania wszystkich rodzajów budynków z gruntem trudno osłonić je przed oddziaływaniem środowiska. Wśród programów ubezpieczeń katastroficznych można zauważyć znaczną niejednorodność dotyczącą przedmiotu ubezpieczenia. Najszerszy zakres pokrycia został zaproponowany w Islandii i Rumunii, ponieważ obejmuje budynki prywatne oraz państwowe. Natomiast w Turcji i Rumunii obowiązkiem objęte są jedynie nieruchomości mieszkalne.

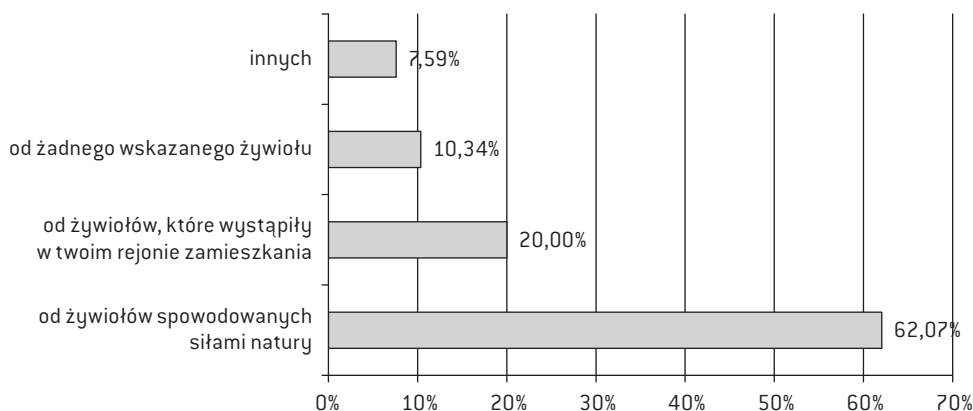
Podstawowym założeniem jest wykluczenie mienia państwowego z obowiązku ubezpieczenia, ponieważ wiązałoby się to ze zbyt dużymi kosztami. Biorąc pod uwagę, iż przy tworzeniu programu ubezpieczeń katastroficznych państwo, oprócz opłacania składki, musi wesprzeć finansowo rynek ubezpieczeń, ponosiłoby zbyt wysokie koszty.

71. Podstawą do wysuwania takich argumentów są np. badania przeprowadzone w ramach Diagnozy Społecznej [Czapiński i Panek 2007, s. 177], które ukazują, iż większość społeczeństwa kupuje ubezpieczenia tylko ze względu na ustawowy przymus, obawa o przyszłość rodziny jest na drugim miejscu ze znacznie niższym wynikiem. Właśnie obawa o przyszłość rodziny podkreśla najważniejsze cechy ubezpieczeń (funkcję ochronną) i powinna znajdować się na pierwszym miejscu wśród społeczeństw o wysokiej świadomości ubezpieczeniowej.

3.3. Zakres ubezpieczenia

Bardzo ważnym punktem omawiania programu ubezpieczenia nieruchomości jest zakres ubezpieczenia. Określa on, jakie zdarzenia spowodują odpowiedzialność odszkodowawczą ubezpieczyciela i ma bardzo duży wpływ na wysokość składki ubezpieczeniowej.

Wykres 1. Preferowane ubezpieczenia od zdarzeń katastroficznych

Źródło: A. Kułakowska-Bicz, *System finansowania strat ludności po zdarzeniach katastroficznych w świetle badań empirycznych*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 4/2010, Warszawa 2010 r., s. 56.

Jak wynika z ankiety przeprowadzonej wśród 150 osób fizycznych prowadzących gospodarstwa domowe lub rolne, społeczeństwo jest najbardziej zainteresowane ubezpieczeniami od wszystkich ryzyk spowodowanych siłami natury. Ubezpieczenie od wszystkich ryzyk nie daje bezwarunkowego pokrycia. Nazwa ta jest pewnym uogólnieniem, oczywistym dla praktyków, jednak wśród laików ubezpieczeniowych może wywołać błędne interpretacje, iż odszkodowanie należy się praktycznie za wszystko.⁷² Choć rozwiązanie takie zastosowane jest we Francji, nie wydaje się, by w Polsce była to dobra metoda. Katastroficzny *all risk* pociąga za sobą także dużo wyższą cenę, ponieważ zakład ponosi odpowiedzialność odszkodowawczą za szerszy, często nieznaną w obecnej chwili zakres zdarzeń. Mogłoby to spowodować zjawisko społecznie nieakceptowanych cen.

Ubezpieczenie od żywiołów, które wystąpiły w rejonie zamieszkania ankietowanego, wydaje się dobrą opcją, ponieważ wprowadza zindywidualizowanie ochrony ubezpieczeniowej. Aby zapewnić adekwatną ochronę, a jednocześnie zapobiec dużej antyselekcji ryzyk, ubezpieczenie powinno obejmować kilka zagrożeń. Zakres ubezpieczenia powinien zawierać prawdopodobne dla danego terenu zjawiska atmosferyczne, a nie tylko te, które już w przeszłości wystąpiły. Nie może być to też jedno zagrożenie, gdyż w portfelu ubezpieczyciela pozostałyby tylko zdarzenia o wysokim prawdopodobieństwie realizacji. Oznacza to automatyczny wzrost cen produktu ubezpieczeniowego. Warto także zastosować rozwiązanie wykorzystywane w Rumunii, gdzie wypełnieniem obowiązku ubezpieczenia jest zakup dobrowolnych ubezpieczeń, których zakres ubezpieczenia obejmuje zagrożenia ujęte w programie.

⁷² G. Koślak, *Ryzyka wybrane czy ryzyka wszystkie?*, „Risk Focus”, 7/2009, Sopot 2009, s. 22.

3.4. System odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń

W ubezpieczeniach mienia występują dwa główne systemy odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń: odpowiedzialności proporcjonalnej i za pierwsze ryzyko. Wyróżnienie to stosuje się w przypadku niedoubezpieczenia, czyli kiedy suma ubezpieczenia jest niższa od wartości ubezpieczenia. Wymienione wyżej systemy odpowiedzialności mają bezpośredni wpływ na cenę ubezpieczenia oraz zakres odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń w razie zajścia zdarzenia losowego.

System odpowiedzialności proporcjonalnej polega na tym, że wypłacone odszkodowanie pozostaje w takim stosunku do wielkości szkody, jak suma ubezpieczenia do wartości ubezpieczenia.⁷³ Jest to tak zwana reguła proporcji. Reguła proporcji nie została scharakteryzowana w ustawach regulujących ubezpieczenia lądowe ani w kodeksie cywilnym. Zapis taki znajduje się jedynie w kodeksie morskim⁷⁴. Brak prawnej regulacji powoduje podawanie w wątpliwość zasadności stosowania reguły proporcji.⁷⁵ Często uznaje się jednak, iż zasada ta służy zachowaniu ekwiwalentności świadczeń ubezpieczającego i ubezpieczyciela.⁷⁶ W przypadku niedoubezpieczenia zakład ubezpieczeń ponosi większe ryzyko wypłaty całości sumy ubezpieczenia, natomiast ubezpieczający opłaca zaniżoną składkę.

Warto podkreślić, iż w przypadku systemu odpowiedzialności proporcjonalnej ubezpieczający zawsze partycypuje w części powstałej szkody (udział własny). Oznacza to, że żadna szkoda nie będzie wyrównana w pełni, nawet wówczas, gdy jej wielkość jest niższa od sumy ubezpieczenia. Głównym celem stosowania udziału własnego jest skłonienie ubezpieczającego do działań prewencyjnych oraz dbałości o mienie.⁷⁷

W systemie odpowiedzialności za pierwsze ryzyko, ryzyko będące przedmiotem ubezpieczenia dzieli się na dwie części, przy czym pierwsza z nich jest ubezpieczona w całości, a druga nie jest w ogóle ubezpieczona.⁷⁸ Suma ubezpieczenia wyraża zadeklarowaną przez ubezpieczającego maksymalną wysokość pojedynczej szkody. Ponosi on więc ryzyko, iż podana granica odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń będzie niższa od poniesionych strat. Spowoduje to konieczność pokrycia części strat przez samego ubezpieczającego. System ten nie uwzględnia zastosowania zasady proporcji, a więc stawki za takie ubezpieczenia są wyższe.⁷⁹

System odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń za pierwsze ryzyko zazwyczaj nie jest stosowany w ubezpieczeniach nieruchomości w Polsce. Jednak ze względu na zastosowanie tego rozwiązania w ramach PRAC w Rumunii warto rozważyć także taką możliwość.

73. *Ubezpieczenia Gospodarcze*, red. T. Sangowski, wyd. 2, Poltext, Warszawa 2001, s. 96.

74. Ustawa z dnia 18 września 2001 r., Kodeks morski [Dz.U. 2001, Nr 138, poz. 1545 z późn. zm.].

75. Szerzej: C. Orłowski, *Zakazane proporcje*, „Dziennik Ubezpieczeniowy”, 250 [2651] z 29 grudnia 2010 r., C. Orłowski, *Jeszcze raz „zakazane proporcje”*, „Dziennik Ubezpieczeniowy”, 4 [2657] z 11 stycznia 2011 r., J. Nawracała, *Komentarz do: Zakazane proporcje*, „Dziennik Ubezpieczeniowy”, 251 [2652] z 30 grudnia 2010 r., J. Nawracała, *Jeszcze raz „dozwolone proporcje”*, „Dziennik Ubezpieczeniowy”, 7 [2660] z 13 stycznia 2011 r.

76. M. Orlicki, *O możliwości stosowania reguły proporcji przy niedoubezpieczeniu*, „Prawo Asekuracyjne”, 2/2011 [67], Warszawa 2011, s. 64.

77. *Ubezpieczenia Gospodarcze*, red. T. Sangowski, op. cit, s. 96.

78. Ibidem.

79. Z. Jęksa, *Ubezpieczenia majątku i zysku firmy*, Poltext, Warszawa 1999, s. 28–29.

Wprowadzenie takiego systemu odpowiedzialności ubezpieczyciela może okazać się korzystne. Dotyczy to budynków, których konstrukcja, lokalizacja lub inne czynniki sprawiają, iż prawdopodobieństwo straty całkowitej jest niskie. Ubezpieczający mógłby zdecydować, jaka suma ubezpieczenia odzwierciedla poziom maksymalnej straty (przy uwzględnieniu ustalonej przez ustawodawcę minimalnej sumy ubezpieczenia).

Ciekawym rozwiązaniem wydaje się więc pozostawienie ubezpieczającym wyboru co do przyjętego systemu odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń. Na terenach o niskim zagrożeniu jakimikolwiek katastrofami ubezpieczający mieliby możliwość zakupu ubezpieczenia z systemem odpowiedzialności za pierwsze ryzyko. Oznacza to ucieczkę przed zasadą proporcji oraz niższą cenę ubezpieczenia.⁸⁰

Nieruchomości na terenach zagrożonych, aby móc odbudować narażony na stratę całkowitą majątek, powinny być objęte ubezpieczeniem odpowiedzialności proporcjonalnej. Jednakże aby wypłacone odszkodowanie było adekwatne do poniesionej straty, ubezpieczenie powinno być zawarte w wartości odtworzeniowej nowej.

W każdym (oprócz Rumunii) z przytoczonych w rozdziale drugim przykładów obowiązkowych programów katastroficznych ubezpieczający partycypują w stracie poprzez franszyzę redukcyjną lub udział własny. Franszyza redukcyjna wyłącza odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń przy drobnych szkodach, które nie mają charakteru losowego.⁸¹ Często jednak spotyka się twierdzenie, iż aktualnie franszyza ma podobne znaczenie jak udział własny. Jest to więc działanie prewencyjne, które ogranicza hazard motywacyjny. W proponowanym programie ubezpieczający także powinni partycypować w stracie, aby czuć większą gotowość uczestnictwa we wszelkich inicjatywach zmniejszających dolegliwość kataklizmów.

3.5. Pool ubezpieczeniowy

Jak widać z doświadczeń Turcji i Rumunii, które w ostatnich latach tworzyły programy ubezpieczeń katastroficznych, powszechnym rozwiązaniem jest inicjowanie przez państwo pooli ubezpieczeniowych. Jest to zrzeszenie dwóch lub więcej ubezpieczycieli, w celu pokrywania jakiegoś ryzyka (w tym wypadku katastroficznego). Członkowie poolu, objęci porozumieniem poolowym, tworzą z zebranych składek fundusz katastroficzny. Z funduszu wypłacane są także odszkodowania, niezależnie od klienta zakładu ubezpieczeń, którego dotyczy szkoda.⁸²

Ze względu na stosunkowo krótki czas funkcjonowania wspomnianych programów oraz brak wystarczających danych, trudno jest jednoznacznie określić efektywność pooli ubezpieczeniowych. W związku z tym, dalsze rozważania wskazują jedynie teoretyczną możliwość utworzenia poolu ubezpieczeniowego w Polsce.

Po zainicjowaniu poolu ubezpieczeniowego można oczekiwać obniżenia dwóch parametrów. Pierwszym z nich jest koszt kapitału. Spadek tego parametru wynika z faktu, iż pool ma więk-

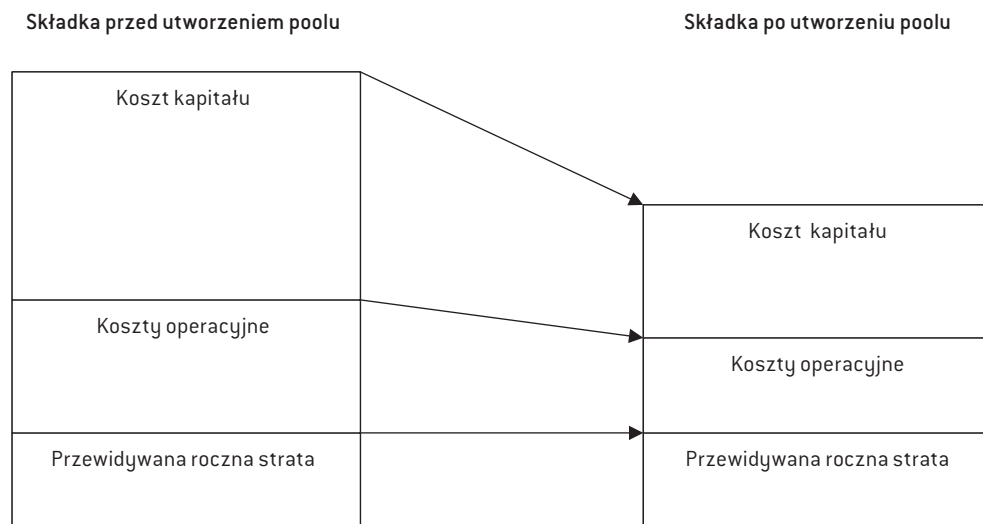
80. Choć taryfy w systemie odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń za pierwsze ryzyko są wyższe, to suma ubezpieczenia jest niższa niż w systemie odpowiedzialności proporcjonalnej. Oznacza to zazwyczaj dużo niższą składkę.

81. *Ubezpieczenia Gospodarcze*, red. T. Sangowski, op. cit, s. 97.

82. M. Kawiński, *Udział sektora ubezpieczeń w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, numer specjalny 1/2010, Warszawa 2010, s. 72.

szą dywersyfikację portfela niż pojedynczy ubezpieczyciel. Poole ubezpieczeniowe mają także większy dostęp do międzynarodowego rynku reasekuracyjnego na bardziej konkurencyjnych warunkach.⁸³ Natomiast korzyści skali mogą spowodować obniżenie kosztów operacyjnych.

Rysunek 1. Oczekiwana struktura składki ubezpieczeniowej przed utworzeniem poolu ubezpieczeniowego i po jego utworzeniu

Źródło: O. Mahul, *Catastrophe Risk Insurance Pools: Opportunities and Challenges for the Mexican States*, http://www.proteccioncivil.gob.mx/work/models/ProteccionCivil/Resource/400/1/images/4_%20Catastrophe%20Risk%20Insurance%20Pools_OMahul.pdf [26.10.2012].

Głównym zadaniem poolu jest zarządzanie funduszem katastroficznym. Ocenia się, iż fundusz powinien zapewnić wypłatę odszkodowań dla katastrofy o okresie powtarzalności od 150 do 250 lat. Oznacza to, iż wypłacalność poolu ma być zapewniona dla zdarzenia o prawdopodobieństwie wystąpienia od 0,67 proc. do 0,4 proc. w ciągu roku.⁸⁴ Choć samo utworzenie poolu ubezpieczeniowego może sprawić, iż zdolność kompensacyjna wzrośnie, w celu osiągnięcia tak dużej wypłacalności funduszu trzeba zastosować także inne metody zarządzania tym funduszem (np. instrumenty finansowe w pokrywaniu ryzyka katastroficznego). Jest to szczególnie ważne w początkowych latach działania poolu, kiedy nie zostaną jeszcze zgromadzone odpowiednie rezerwy finansowe. Katastrofa naturalna w takim momencie mogłaby spowodować niewypłacalność funduszu katastroficznego.

Zainicjowanie poolu daje jednak możliwość uniknięcia wpływu polityków na zarządzany fundusz katastroficzny. Dobrym przykładem może być rumuński Ubezpieczeniowy Pool Katastrof Naturalnych (PAID). W zarządzie PAID znajdują się jedynie ubezpieczyciele, którzy dystrybuują obowiązkowe ubezpieczenia. Aby zapewnić bardziej zbalansowany nadzór nad funduszem ubezpieczeniowym, w zarządzie powinni znajdować się także przedstawiciele ubezpieczających w postaci członków środowiska

83. J.D. Cummins, O. Mahul, *Catastrophe Risk Financing in Developing Countries. Principles for Public Intervention*, The World Bank, Washington D.C. 2009, s. 4.

84. OECD, *Catastrophic Risk and Insurance*, Policy Issues in Insurance, 2005 no. 8, s. 255.

naukowego [tak jak w tureckim DASK]. Priorytetem jest, by zarząd miał zapewnioną niezależność podejmowanych decyzji oraz by zgromadzone środki były chronione przed interwencją polityków.

Ważną zaletą poolu ubezpieczeniowego jest działanie na strukturach obecnych na prywatnym rynku. Oznacza to, że państwo nie musi tworzyć nowych struktur administracyjnych w celu gromadzenia składki, wystawiania polis oraz zarządzania roszczeniami ubezpieczających.

Omawiana wyżej zaleta poolu może się jednak okazać niekorzystna w Polsce. Jest to spowodowane faktem, iż w przeciwieństwie do Rumunii oraz Turcji, polski rynek ubezpieczeń charakteryzuje się znacznym stopniem koncentracji.⁸⁵ Duża przewaga rynkowa jednego zakładu ubezpieczeń podaje w wątpliwość zasadność tworzenia poolu ubezpieczeniowego oraz podkreśla rolę państwa jako reasekuratora ostatecznego.

3.6. Państwo jako reasekurator ostateczny

Analizując doświadczenia wszystkich państw przywołanych w poprzednim rozdziale, tworzenie powszechnego programu ubezpieczeń z pewnością wymaga udziału rządu. Jednak wiele zadań może być wykonywanych przez podmioty prywatne. Trzeba więc przeanalizować, w jaki sposób rozdzielić obowiązki, by usprawnić i dostosować do potrzeb ubezpieczających program ubezpieczeń katastroficznych. Jednak najważniejszą rolę w kompensacji zdarzeń katastroficznych powinien odgrywać rynek prywatny. Aby zapewnić odpowiednią pojemność programu ubezpieczeń katastroficznych, reasekuracja powinna zawierać kilka warstw pokrycia.

Pierwsza warstwa, zgodnie z tym, o czym mowa była wcześniej, powinna obejmować część strat, które są pokrywane przez ubezpieczającego w postaci udziału własnego. Kolejna warstwa odnosi się do reasekuracji tradycyjnej oraz instrumentów finansowych w pokrywaniu ryzyka katastroficznego (ewentualnie omawianego wcześniej poolu ubezpieczeniowego). W przypadku gdy wszelkie te zabezpieczenia zostaną wyczerpane, państwo – będąc reasekuratorem ostatecznym – pokrywa nadzwyczajne starty ponad limit pokrycia reasekuracyjnego.

Przyczyną interwencji państwa w takiej formie jest fakt, iż rynek ubezpieczeniowy oraz reasekuracyjny nie jest w stanie zapewnić odpowiedniej pojemności do pokrycia wszystkich strat o charakterze katastroficznym. Państwo ma natomiast większą możliwość pozyskiwania środków finansowych. Po wystąpieniu zdarzenia, które wywołało wypłatę wysokich odszkodowań, pozyskanie dodatkowego kapitału przez podmioty rynku ubezpieczeniowego staje się coraz bardziej kosztowne. Natomiast koszt kapitału państwa nie jest skorelowany z wystąpieniem katastrofy naturalnej, a ryzyko niewypłacalności jest niewielkie. Reasekurator ostateczny daje gwarancję, iż każdy z ubezpieczających otrzyma odszkodowanie, niezależnie od wysokości strat wyrządzonych przez wchodzące w zakres ubezpieczenia zjawisko atmosferyczne.⁸⁶ Podkreśloną w literaturze zaletą takiej interwencji rządu jest możliwość rozłożenia w czasie poniesionych strat, czego rozwiązania rynkowe nie mogą zapewnić.⁸⁷

85. Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Raport o stanie sektora ubezpieczeń po IV kwartałach 2011 r.*, Warszawa 2012, s. 10, http://www.knf.gov.pl/Images/sector_ubezpieczen_IVkw2011_tcm75-30582.pdf [16.11.2012].

86. V. Bruggeman, *Compensating Catastrophe Victims. A Comparative Law and Economics Approach*, Kluwer Law International, The Netherlands 2010, s. 189–192.

87. V. Bruggeman, M.G. Faure, K. Fiore, *The Government as Reinsurer of Catastrophe Risks?*, The Geneva Papers on Risk and Insurance – Issues and Practice, 2010 vol. 35, issue 3, s. 376.

W ciągu kilku lat od wprowadzenia programu z wykorzystaniem wspomnianych wcześniej metod alternatywnego transferu ryzyka oraz tradycyjnej reasekuracji, rola państwa jako reasekuratora ostatecznego powinna znacząco się ograniczyć. Zjawisko to jest obserwowane w Turcji, gdzie coroczny wzrost pojemności DASK spowodował, iż aktualnie interwencja państwa wydaje się mało prawdopodobna.

Podsumowanie

Celem tego artykułu było podjęcie debaty nad obowiązującymi rozwiązaniami w zakresie ubezpieczeń nieruchomości budynkowych oraz lokalowych od skutków katastrof naturalnych i nad możliwością wprowadzenia zmian w tym zakresie. Obecnie państwo po każdej znaczącej katastrofie oferuje dużą pomoc finansową, która zniechęca do wszelkich działań prewencyjnych oraz zakupu ubezpieczenia. Sytuację mogłoby zmienić wprowadzenie obowiązkowych ubezpieczeń nieruchomości.

Przeanalizowane zostały rozwiązania zastosowane we Francji, w Islandii, Turcji i Rumunii. Programy ubezpieczeń katastroficznych w tych krajach, choć oparte na przymusie ubezpieczenia znacząco różnią się między sobą. Dzięki temu możliwe było wyciągnięcie wniosków dotyczących implementacji poszczególnych rozwiązań, które mogłyby stać się bazą przy tworzeniu kompleksowego programu ubezpieczeń katastroficznych.

Wykaz źródeł

Akty prawne:

- 8 Eylül 2000 tarih ve 24164 sayılı Resmi Gazete, zorunlu deprem sigortası genel şartları.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. [Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483, z późn. zm].
- Legea 260/2008, republicat 2011, privind asigurarea obligatorie a locuintelor impotriva cutremurilor, alunecarilor de teren sau inundatiilor.
- Lög um Viðlagatryggingu Íslands 1992 nr 55 2. júní.
- Loi n° 82–600 du 13 juillet 1982 relative à l'indemnisation des victimes de catastrophes naturelles, modifiée loi n°95–101 2 février 1995.
- Ustawa z dnia 11 sierpnia 2001 r. o szczególnych zasadach odbudowy, remontów i rozbiórek obiektów budowlanych zniszczonych lub uszkodzonych w wyniku działania żywiołu [Dz. U. 2001, Nr 84, poz. 906].
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej [Dz. U. 2004, Nr 64, poz. 593, z późn. zm.].
- Ustawa z dnia 12 sierpnia 2010 r. o wspieraniu przedsiębiorców dotkniętych skutkami powodzi w 2010 r. [Dz. U. 2010, Nr 148, poz. 992].
- Ustawa z dnia 18 września 2001 r., Kodeks morski [Dz. U. 2001, Nr 138, poz. 1545 z późn. zm.].
- Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych [Dz. U. 2003, Nr 124, poz. 1152 z późn. zm.].
- Ustawa z dnia 8 lipca 1999 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielonych na usuwanie skutków powodzi [Dz. U. 1999, Nr 62, poz. 690, z późn. zm.].
- Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej [Dz. U. 2002, Nr 62, poz. 558, z późn. zm.].

Literatura:

- Badescu A.V., Simion A.E., *The impact of home insurance for the portfolio of insurance companies*, Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași Tomul LV Științe Economice 2008.
- Consortio de Compensación de Seguros, *Natural Catastrophes Insurance Cover. A diversity of systems*, Madrid 2008.
- Cummins J.D., Mahul O., *Catastrophe Risk Financing in Developing Countries. Principles for Public Intervention*, The World Bank, Washington D.C. 2009.
- Diagnoza społeczna 2007. Warunki i jakość życia Polaków*, red. Czapiński J., Panek T., Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa 2007.
- Dittmajer M., *Ubezpieczenie budynków rolniczych*, [w:] *Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Komentarz*, red. Brodecki Z., Glicz M., Serwach M., Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa 2010.
- Gurenko E., Lester R., Mahul O., Gonulal S.O., *Earthquake insurance in Turkey: History of the Turkish Catastrophe Insurance Pool*, The World Bank, Washington D.C. 2006.
- Iceland Catastrophe Insurance, *Renewal Information 2012*, Reykjavik, Iceland 2011.
- Jęksa Z., *Ubezpieczenia majątku i zysku firmy*, Poltext, Warszawa 1999.
- Kawiński M., *Udział sektora ubezpieczeń w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, numer specjalny 1/2010, Warszawa 2010.
- Koślak G., *Ryzyka wybrane czy ryzyka wszystkie?*, „Risk Focus”, 7/2009, Sopot 2009.
- Kowalewski E., *Dylematy prawa ubezpieczeń obowiązkowych a kodeks ubezpieczeń*, [w:] *Studia Iuridica Toruniensia*, tom VII, Toruń 2010.
- Kułakowska-Bicz A., *System finansowania strat ludności po zdarzeniach katastroficznych w świetle badań empirycznych*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 4/2010, Warszawa 2010.
- Levi Ch., *Ubezpieczenie klęsk żywiołowych. Francuskie rozwiązanie systemowe CatNat*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, numer specjalny 1/2012: Powódź—Infrastruktura—Finansowanie, Warszawa 2012.
- Marcellis-Warin N., Michel-Kerjan E., *The public-private sector risk-sharing in the French insurance “Cat. Nat. System”*, CIRANO, Montréal 2001.
- OECD, *Catastrophic Risk and Insurance*, Policy Issues in Insurance, 2005 no. 8.
- Orlicki M., *O możliwości stosowania reguły proporcji przy niedoubezpieczeniu*, „Prawo Asekuracyjne” 2/2011 [67], Warszawa 2011.
- Orlicki M., *Ubezpieczenia obowiązkowe*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
- Ubezpieczenia Gospodarcze*, red. Sangowski T., wyd. 2., Poltext, Warszawa 2001.
- Pajewska-Kwaśny R., Jabłońska A., *System obowiązkowych ubezpieczeń w Rumunii*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, numer specjalny 1/2012: Powódź—Infrastruktura—Finansowanie, Warszawa 2012.

Źródła internetowe:

- ATREMIS, *Earthquake in Turkey could threaten Ianus Capital Ltd. catastrophe bond*, 2011, <http://www.artemis.bm/blog/2011/10/24/earthquake-in-turkey-could-threaten-ianus-capital-ltd-catastrophe-bond/> {25.11.2012}.
- Caisse Centrale de Réassurance, *Compensation scheme for natural disasters*, Paris 2011, <http://www.ccr.fr/blobs/com.cardiweb.cardiboxv6.cm.business.Article/2094981368466376959/documentJoint/1/plaquette%20regime%20cat-nat%202011%20va.pdf> {26.10.2012}.
- Caisse Centrale de Réassurance, *Natural Disasters in France*, Paris 2010, www.wfcatprogrammes.com/c/document_library/get_file?folderId=14386&name=DLFE-2305.pdf {26.10.2012}.

- CCR, Company: *Activities*, <http://www.ccr.fr/index.do?fid=1557851382829023419> [26.10.2012].
- DASK, *Turkish Catastrophe Insurance Pool Compulsory Earthquake Insurance. Annual report*, Istanbul 2006, <http://www.tcip.gov.tr/data/dask2009en.pdf> [22.10.2012].
- Finzo6m, Stiri Financiare: *PAID se va implica direct in vanzarea asigurarilor obligatorii de locuinte*, <http://www.finzoom.ro/Info/art/FinancialNews/PAID-Se-Va-Implica-D~7c12df56016945cca9907e2ab337f157/> [26.10.2012].
- lonete A., 2010, Insurance Market: *PAID renewed the reinsurance contract, buying protection for EUR 300 million*, <http://insurance.1asig.ro/PAID-renewed-the-reinsurance-contract-buying-protection-for-EUR-300-million-article-2,3,100-31023.htm> [25.10.2012].
- Lewandowski J., *Program pomocy dotyczący rekompensaty za szkody spowodowane przez powodzie w Polsce w maju i czerwcu 2010 r.*, K(2010) 5939, http://ec.europa.eu/eu_law/state_aids/comp-2010/n235-a-10.pdf [25.10.2012].
- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Informacje dla poszkodowanych przez żywioły: *Zasiłki dla powodzian*, http://www.msw.gov.pl/portal/pl/641/8494/Zasilki_dla_powodzian.html [25.10.2012].
- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Informacje dla poszkodowanych przez żywioły: *Już ponad 3 mld zł dla poszkodowanych przez powódź*, http://www.mswia.gov.pl/portal/pl/641/9169/Juz_ponad_3_mld_zl_dla_poszkodowanych_przez_powodz.html [25.10.2012].
- TCIP, About TCIP: Pool Management Company, <http://www.tcip.gov.tr/130.html> [21.10.2012].
- TCIP, Compulsory Earthquake Insurance, Scope: *Un-Insurable Property*, www.tcip.gov.tr/212.html [22.10.2012].
- TCIP, Compulsory Earthquake Insurance: *Tariff Rates nad Premiums*, <http://www.tcip.gov.tr/231.html> [22.10.2012].
- Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Raport o stanie sektora ubezpieczeń po IV kwartałach 2011 r.*, Warszawa 2012, http://www.knf.gov.pl/Images/sektor_ubezpieczen_IVkw2011_tcm75-30582.pdf [16.11.2012].
- Þjóðskrár Íslands, *Property Valuation*, <http://www.skra.is/English/Valuation> [21.10.2012].
- Mahul O., *Catastrophe Risk Insurance Pools: Opportunities and Challenges for the Mexican States*, http://www.proteccioncivil.gob.mx/work/models/ProteccionCivil/Resource/400/1/images/4_%20Catastrophe%20Risk%20Insurance%20Pools_0Mahul.pdf [26.10.2012].

Compulsory insurance programmes for buildings and premises in four selected European countries. Possibility of implementing selected solutions in Poland

Each year natural catastrophes result in increasingly more extensive economic losses all over the world. What has a big share in these losses is buildings and premises whose construction is damaged due to strong influence and weather conditions. Unfortunately, there is no comprehensive programme aimed at financing consequences of natural catastrophes in Poland. The discussion on this issue starts only when such a catastrophe occurs, and dies down as fast as it appeared. What is, therefore, necessary is to address the issue, which is so important due to economic and social reasons, and propose certain solutions.

This study discusses the possibility of introducing compulsory catastrophe insurance. It also indicates shortcomings of the current solutions in terms of financing consequences of natural

catastrophes in Poland. Further in the article, the author analyses compulsory natural catastrophe programmes introduced in four European countries. On this basis, she attempts to demonstrate which solutions are worth implementing in Poland.

Key words: natural catastrophe, real estate, compulsory insurance, insurance programme, government aid.

MARTYNA ROSZAK – studentka Ubezpieczeń Gospodarczych w Katedrze Ubezpieczeń Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.